

KA2 – SPOLUPRÁCA PRE INOVÁCIU A VÝMENU DOBRÝCH PRAKTÍK

PLAYING-2-GETHER: TEACHER SENSITIVITY AS A BASIS FOR INCLUSION IN PRESCHOOL

HRAJME SA SPOLU: SENZITIVITA UČITEĽA AKO ZÁKLAD PRE INKLÚZIU V PREDPRIMÁRNYCH ZARIADENIACH

2017-1-SK01-KA201-035321

TRÉNINGOVÝ MANUÁL PRE UČITEĽOV V PREDPRIMÁRNYCH ZARIADENIACH

OBSAH

1. ÚVOD.....	3
1.1. CIEĽ TRÉNINGOVÉHO MANUÁLU	3
1.2. PRE KOHO JE TRÉNINGOVÝ MANUÁL URČENÝ	4
1.3. AKO POUŽÍVAŤ TRÉNINGOVÝ MANUÁL	4
2. PLAYING-2-GETHER V TRIEDE	5
2.1. Dôležitosť kvalitného vzťahu učiteľ - dieťa	5
2.2. Organizácia Playing-2-gether v triede	6
2.3. Playing-2-gether zručnosti	8
2.3.1 Pozorovanie	8
2.3.2 Napodobňovanie	8
2.3.3 Verbálny opis	9
2.3.4 Pomenovanie/označenie pocitov	10
2.3.5 Vzťahové potreby	10
2.3.6 Kombinácia zručností.....	11
2.3.7 “Nie-“ zručnosti.....	11
3. AKO SA NAUČIŤ INTERAKCII S DEŤMI	12
3.1. Pokyny/Smernice k odbornej príprave	13
3.2. Protokol na používanie videí spätnej väzby ako tréningového nástroja	15
3.3. Často kladené otázky	18
4. BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY A ĎALŠIE ZDROJE INFORMÁCIÍ.....	21

ZHRNUTIE

Tento tréningový manuál bol vytvorený v rámci projektu "Playing-2-gether: Teacher sensitivity as a basis for inclusion in preschool" ("Hrajme sa spolu: Senzitivita učiteľa ako základ pre inklúziu v predprimárnych zariadeniach"), financovaného programom Erasmus+ (2017-1-SK01-KA201-035321). Manuál bol navrhnutý/skoncipovaný výskumnými a pedagogickými pracovníkmi pôsobiacimi na vysokých školách a univerzitách v Belgicku, Portugalsku, Holandsku a v Slovenskej republike. Ich motiváciou bolo zlepšenie kvality interakcie učiteľ - dieťa prostredníctvom hry v predškolských zariadeniach. Vzhľadom na čoraz rozmanitejšiu európsku spoločnosť považujeme za dôležité, aby učitelia vedeli, ako pozitívne komunikovať so všetkými deťmi (najmä s deťmi s problémovým správaním) s cieľom vytvoriť pre ne inkluzívne, bezpečné a stimulujúce prostredie. Veríme, že kvalitné interakcie učiteľ - dieťa sú nevyhnutné pre to, aby sa všetky deti v triede cítili dobre a mali veľké šance na ďalší sociálno-emocionálny a akademický rozvoj.

Cieľom tréningového manuálu je slúžiť ako podporný nástroj pre odbornú prípravu učiteľov v predprimárnych zariadeniach pri implementovaní programu Playing-2-gether do ich dennej praxe s deťmi. Zámerom je jeho používanie v úzkom spojení s webovou stránkou Playing-2-gether (www.p2g.ukf.sk), ktorá je najviditeľnejšou prezentáciou programu Playing-2-gether (P-2-G). Kombinované využívanie týchto dvoch zdrojov významnou mierou prispeje k maximalizácii potenciálu odbornej prípravy.

Manuál je rozdelený do troch hlavných častí. Úvodná časť obsahuje konkrétne informácie o celi a cieľovej skupine manuálu, ako aj inštrukcie k jeho používaniu. Druhá časť je zameraná na používanie programu Playing-2-gether v triede a na zdôraznenie dôležitosti kvalitných vzťahov medzi učiteľom a dieťaťom. V tejto časti sú taktiež opísané Playing-2-gether zručnosti. Tretia časť je venovaná odbornej príprave s osobitným dôrazom na používanie videí spätnej väzby ako tréningového nástroja. V záverečnej časti tréningového manuálu sú uvedené bibliografické odkazy a ďalšie zdroje informácií.

1. ÚVOD

1.1. CIEĽ TRÉNINGOVÉHO MANUÁLU

Cieľom projektu Playing-2-gether (P-2-G) je zlepšiť senzitívny prístup učiteľov v predprimárnych zariadeniach so zameraním na ich interakciu s predškólakmi počas hry v triede. Playing-2-gether vychádza myšlienky, že kvalita vzťahu učiteľ - dieťa je základom pre inklúziu všetkých detí, najmä detí s problémovým správaním alebo detí zo sociálne slabšieho a málo podnetného prostredia, ktorým sa venuje malá pozornosť.

Projekt sa opiera o rámec založený na dôkazoch a zameriava sa na vývoj a disemináciu webovej stránky (www.p2g.ukf.sk), ktorá ponúka učiteľom nástroje na budovanie senzitívneho prístupu pri hre s predškólakmi v triede, jednak ako stratégie prevencie, ako aj stratégie intervencie. Hlavným cieľom tohto tréningového manuálu je podpora efektívneho využívania tejto webovej stránky na profesionalizáciu a implementáciu P-2-G zručností.

Tento manuál sa snaží podporiť učiteľov pri získavaní vedomostí a kompetencií súvisiacich s dvoma základnými otázkami:

- Ako nadviazať a rozvíjať interakciu s deťmi citlivým spôsobom?
- Ako sa naučiť interakcii s deťmi s citlivým prístupom?

Za týmto účelom sa v manuáli prezentuje súbor stratégií, ktoré podporujú procesy odbornej prípravy, reflexie a koučovania. Taktiež veríme, že vytvorenie a diseminácia ľahko dostupného tréningového manuálu pre učiteľov bude viesť k vyššej efektívnosti webovej stránky Playing-2-gether.

1.2. PRE KOHO JE TRÉNINGOVÝ MANUÁL URČENÝ

Tréningový manuál je orientovaný na učiteľov v predprimárnych zariadeniach, ktorí chcú rozvíjať svoj profesionálny rast vo veciach týkajúcich sa senzitivity učiteľa ako základu pre inklúziu v triede, čo je základom pre poskytovanie kvalitného predprimárneho vzdelávania. Zameriava sa na vzdelávacie prostredie s predškólakmi vo veku 2,5 až 6 rokov.

Manuál je možné používať spolu s nástrojmi prezentovanými na webovej stránke pri odbornej príprave učiteľov v predprimárnych zariadeniach, buď s cieľom supervízie (expert-students feedback), alebo intervízie (peer feedback). Je určený pre učiteľov, ktorí sú motivovaní implementovať program Playing-2 vo svojich triedach buď ako preventívnu alebo ako intervenčnú stratégiu.

1.3. AKO POUŽÍVAŤ TRÉNINGOVÝ MANUÁL

Ako už bolo spomenuté, manuál odporúčame používať spolu s ostatnými Playing-2-gether zdrojmi prezentovanými na webovej stránke (www.p2g.ukf.sk) synergickým spôsobom.

Znamená to napríklad, že sledovanie videozáznamov Playing-2-gether zručností, ktoré sú súčasťou webových stránok, alebo kontakt s odbornými situáciami prezentovanými na spomínanej webovej stránke, umožní jasnejší a organickejší prístup k programu Playing-2-gether. Veríme, že tento prístup nielen uľahčí používanie videí spätnej väzby, ale aj zvýši udržateľnosť tohto projektu.

2. PLAYING-2-GETHER V TRIEDE

2.1. DÔLEŽITOSŤ VYSOKEJ KVALITY VZŤAHU UČITEĽ - DIEŤA

Nedávny výskum poukázal na význam senzitivity učiteľov pre súčasný a neskorší akademický, behaviorálny a sociálno-emocionálny vývoj malých detí (Hamre, Hatfield, Pianta a Jamil, 2014; Spilled, Hughes, Wu a Kwok, 2012). Okrem toho sa zistilo, že senzitivita učiteľov má kompenzačné účinky na vývoj rizikových detí (napr. Sabol & Pianta, 2012). V Belgicku online kurz P-2-G preukázal pozitívny vplyv na senzitivitu študentov - budúcich učiteľov. (Vancraeyveldt et al., 2015).

V programe P-2-G sa kladie dôraz na posilnenie vzťahu medzi učiteľom a predškólakom spoločnou hrou s dieťaťom. Je postavený na teórii vzťahovej väzby. Ak chcete dozvedieť viac o teórii vzťahovej väzby, prejdite na časť „Prečo?“ na webovej stránke, kde nájdete niekoľko základných otázok a odpovedí na túto tému od flámskej psychologičky Hilde Colpin. P-2-G sa odvíja od myšlienky, že budovanie vysoko kvalitných vzťahov medzi učiteľom a dieťaťom je veľmi dôležitým základom pre vytvorenie inkluzívneho predškolského kontextu pre deti a dospelých. V časti „Prečo?“ na našej webovej stránke nájdete aj otázky a odpovede Manuely Sanches-Ferreira, portugalskej odborníčky pre oblasť inkluzívneho vzdelávania, ktorá vám pomôže pochopiť relevantnosť tejto problematiky.

Ako je uvedené v časti „Ako?“ na webovej stránke, program P-2-G môže byť implementovaný buď ako preventívna stratégia alebo aj ako intervencia (zásah). V oboch prípadoch sú veľmi dôležité dva aspekty: **senzitivita (citlivosť) učiteľa a vlastné smerovanie dieťaťa**:

- (i) Čo sa týka **senzitivity (citlivosti) učiteľa** máme na mysli, že učitelia vnímajú signály predškólaka a primerane na ne reagujú. Učitelia, ktorí sa vyznačujú senzitivitou, sú schopní ľahšie vytvárať kvalitatívny vzťah s deťmi. Rozvoj senzitivity učiteľa je jedným z hlavných cieľov programu P-2-G, pretože týmto spôsobom jasne vyjadrujete, že prijímate predškólakov takých, akými v skutočnosti sú. Byť senzitívnym znamená, že sa pokúsite zistiť aké sú pocity a potreby dieťaťa a

následne si ich aj uvedomiť. Snažíte sa vcítiť do ich stavu. Byť citlivý je niečo, čo môžete vyjadriť rôznymi spôsobmi. Niekoľko príkladov:

- prejavíte svoje potešenie dieťaťu („Som veľmi rád, že sa so mnou chceš hrať“);
- vyjadrujete pocity a potreby dieťaťa slovami („rád sa hráš s puzzle“);
- dieťa počúvate a umožníte mu sa samostatne vyjadriť podľa jeho rozhodnutia
- beriete v úvahu situáciu, v ktorej sa dieťa nachádza.

Ako učiteľ musíte sa byť senzitívny súčasne k potrebám jednotlivých detí ako aj potrebám triedy. V P-2-G sa zameriavame na senzitivitu učiteľov na potreby jednotlivých detí. Zručnosti, ktoré vám zvýšia senzitivitu, sú „pozorovanie“, „označovanie pocitov dieťaťa“ a „uvedomenie si jeho vzťahových potrieb“. Viac o týchto zručnostiach sa dozviete v ďalšej časti príručky a v časti „P2G zručnosti“ na webovej stránke.

- (ii) Čo sa týka **vlastného smerovania dieťaťa**, máme na mysli to, že dieťa sa samostatne rozhodne, ktorú hru sa bude hrať počas P-2-G pôsobenia. Pozorovaním dieťaťa preukážete, že ste otvorení a podporujete výber dieťaťa. P-2-

G interakčné

zručnosti, ktoré sú obzvlášť užitočné pri pozorovaní činnosti dieťaťa, sú „pozorovanie“, „zrkadlenie“, „slovné opisovanie“ a „nepovažovanie zručností“.

O viacerých ďalších zručnostiach sa dozviete v ďalšej časti manuálu a v časti „P2G zručností“ na webovej stránke.

2.2. ORGANIZÁCIA PLAYING-2-GETHER V TRIEDE

P-2-G v triede pozostáva zo série hrových stretnutí, v ktorých sa hráte spolu s jedným alebo viacerými deťmi vo vašej skupine asi 7 až 15 minút, dva alebo trikrát týždenne. Predtým, ako začnete používať P-2-G zručnosti, mali by ste mať na pamäti určité zásady týkajúce sa týchto hrových stretnutí. Po prvé, ak sa chcete zamerať na vytvorenie kvalitného vzťahu medzi učiteľom a dieťaťom, s ktorým máte ťažkosti (intervencia), je dôležité, aby ste s týmto dieťaťom si pravidelne naplánovali P-2-G hry/aktivity. Najlepšie je naplánovať si aktivitu P-2-G do **týždenného alebo denného rozvrhu**, hlavne počas **voľných hier**. Prácu s dieťaťom si naplánujte samostatne alebo v malých skupinách detí. Neskôr sa sústredíte hlavne na váš vzťah /priblíženie sa ku konkrétnemu dieťaťu.

Na začiatku P-2-G hry si dieťa môže zvoliť, kde a čo bude hrať. Ak má dieťa ťažkosti pri výbere, môžete mu pomôcť predložením obmedzenejšej škály možností hier, ktoré sa dieťaťu normálne páčia. Môžete si tiež vytvoriť hrací box P-2-G, do ktorého môžete zaradiť zaujímavé materiály. Dieťa si môže vybrať hračky, s ktorými chce hrať.

Keď si dieťa vyberie materiály alebo kútik, v ktorom chce hrať, chvíľu počkajte a sledujte, ako sa začne hrať. Ak si myslíte, že rozumiete, čo je pre dieťa dôležité v hre, môžete začať sledovať smerovanie hry dieťaťa a uplatniť ďalšie zručnosti P-2-G. Je veľmi dôležité, aby ste mali všetko ujasnené a boli spoľahlivý hre s dieťaťom. Podobne je tiež veľmi dôležité, aby dieťa vedelo, ako dlho bude spoločná hra trvať a kedy sa skončí. Použite presýpacie alebo iné hodiny, aby ste dieťaťu ukázali, kedy sa spoločná hra ukončí.

Ak chcete používať program P-2-G ako prevenciu, t.j. s deťmi máte dobrý vzťah, potom s deťmi, ktoré sú vo vašej skupine nové, pracujete podľa rovnakých zásad ako pri intervencii. Nemusíte dodržiavať presné časovanie vedenia hry. Keď sa deti hrajú, najskôr pozorujete ich hru a potom sa pripojíte k jednému alebo viacerým deťom. Nemusíte klásť otázky, keď vstúpíte do kútika alebo si sadnete vedľa detí; môžete sa však spýtať „Môžem sa k tebe pripojiť?“.

Ďalšie informácie o organizácii programu P-2-G v triede sú na webovej stránke v sekcii “Ako” a neskôr v tejto príručke, v časti 3.3 – Často kladené otázky.

2.3. P-2-G ZRUČNOSTI

V tejto časti je uvedený krátky opis P-2-G zručností, ako aj súbor otázok a odporúčaní, ktoré sú relevantné pri používaní týchto zručností v triede. Pre ilustráciu a objasnenie je pre každú zručnosť uvedený odkaz na video fragmenty.

Upozornenie: dôležité je, aby P-2-G zručnosti boli implementované **prirodzeným spôsobom**. Nenúťte sa! Spontánny a uvoľnený kvalitný vzťah medzi učiteľom a dieťaťom je dôležitejší ako prísne vykonávanie zručností. V časti 3 tejto príručky nájdete ďalšie informácie o implementácii

P-2-G zručností.

2.3.1. POZOROVANIE

Pri pozorovaní pozorne **sledujte správanie** dieťaťa a dôsledne dieťaťu načúvajte. Predtým, ako začnete s ďalšími P-2-G zručnosťami, je nevyhnutné venovať viac času pozorovaniu dieťaťa. Pri pozorovaní dieťaťa snažte sa nájsť odpovede na nasledujúce otázky:

- ako dlho trvá, kým sa dieťa začne hrať?
- ktorú činnosť si dieťa vyberie?
- čo si myslíte o tom, že si dieťa zvolilo práve túto činnosť?
- ako sa dieťa prejavuje v priebehu prvých minút činnosti?
- koná dieťa inak, ako keď ho bežne vidíte v triede?
- skúste si všimnúť niečo týkajúce sa dieťaťa, čo ste si predtým nevšimli
- ako sa vy cítite? Čo pociťujete smerom k dieťaťu?

Nie je potrebné robiť si poznámky ani prechádzať jednotlivými bodmi. Je dôležitejšie, aby ste sa naučili lepšie porozumieť dieťaťu. Týmto spôsobom môžete lepšie sledovať detskú hru.

2.3.2. NAPODOBŇOVANIE, IMITÁCIA (ZRKADLENIE)

Pozorne sledujte dieťa a napodobňujte jeho správanie. Toto môže posilniť hru dieťaťa.

Príklad: Ak dieťa začne obliekať bábiku, vezmite si ďalšiu bábiku na obliekanie.

Dajte si pozor, aby ste sa nestratili vo svojej vlastnej hre, ale venujte dostatočnú pozornosť hre dieťaťa.

Sústredte sa, aby vaša imitácia vyzerala prirodzene. **Spontánny a uvoľnený** kvalitný vzťah učiteľ - dieťa je dôležitejší, ako prísna a strohá imitácia.

Príklad: Predpokladajme, že sa dieťa rozhodne kresliť. Nemusíte kresliť to isté ako dieťa.

Skutočnosť, že spolu kreslíte, sama osebe podporuje vzťah učiteľ-dieťa.

2.3.3 VERBÁLNY OPIS

Popisujte nahlas **správanie** dieťaťa: čo presne dieťa **robí**?

Príklad: dieťa sa hrá s kockami zo stavebnice a berie všetky modré kocky.

Hovoríte: „Vyberáš všetky modré kocky.“

Môžete tiež popísať, akým **spôsobom** dieťa niečo robí.

Príklad: dieťa skladá puzzle. Hovoríte: „Vidím, že ukladáš puzzle/skladačku jedno za druhým.“

Týmto spôsobom prezentujete, hru dieťaťa dôkladne sledujete a povzbudzujete dieťa, aby pokračovalo v hre.

Predstavte si, že ste športový komentátor v rádiu, ktorý neutrálnym hlasom komentuje futbalový zápas. Komentujte iba vtedy, keď je to funkčné. Nepreháňajte to. Robte prestávky medzi komentármi, aby ste dieťaťu poskytli priestor niečo povedať.

Je tiež zaujímavé popisovať správanie, keď dieťa prejaví emócie prekvapenia, entuziazmu, frustrácie, alebo ak im nerozumiete.

Môžete tiež počúvať, čo dieťa **hovorí** a **nahlas to opakovať** približne rovnakými slovami (= parafrázovanie).

Príklad: Keď dieťa povie: „Pozri, nakreslil som svoju mamu“, môžete povedať: „Aha, skutočne si nakreslil svoju matku“.

Nepopisujte všetko, čo dieťa robí. Môže to znieť neprirodzene a mohlo by to narušiť detskú hru.

2.3.4 OZNAČENIE/POMENOVANIE POCITOV

Pomenujte emócie a pocity dieťaťa, keď sa spolu hráte. Venujte pozornosť tomu, čo dieťa **hovorí**, ale tiež aj jeho **výrazu tváre** a gestike (verbálne a neverbálne signály). Dôležité sú pozitívne aj negatívne skúsenosti a pocity.

Príklad: dieťa nadšene hovorí: „Mám nový bicykel“. Potom môžete povedať: „Všimol som si, že si rád, že máš nový bicykel.“.

Príklad: dieťa vám smutne povie, že jeho pes je chorý. Môžete povedať: „Zdá sa, že ťa to znepokojuje.“

Je tiež zaujímavé opísať správanie, keď sa prejavia emócie prekvapenia, entuziazmu, frustrácie, alebo ak im nerozumiete.

Popisovanie skúseností a pocitov dieťaťa (detí) je niečo, čo by ste mali robiť / cvičiť počas celého dňa v materskej škole. Môžete tiež vyjadriť svoje vlastné pocity nadšenia, prekvapenia alebo sklamaní, ak sa vám v hre niečo nepodarí. “

2.3.5 VZŤAHOVÉ POTREBY

Počas programu P-2-G musíte v čo najväčšej miere zohľadniť vzťahové potreby dieťaťa.

Pokiaľ ide o vzťahové vzťahy, berieme do úvahy osobitné potreby dieťaťa vo vzťahu učiteľ-dieťa.

Príklad: Dieťa, ktoré sa chce pravidelne túliť, držať za ruky, sedieť na vašom lone, ... môže pociťovať **potrebu náklonnosti** od vás.

Príklad: Dieťa, ktoré neustále hovorí, že nemôže robiť veci, ktoré sa rýchlo vzdáva alebo sa hnevá, ak sa mu nedarí, ... môže potrebovať **pomoc alebo povzbudenie**.

Príklad: Dieťa, ktoré k vám prichádza často, aby vám povedalo, čo sa stalo doma, na ihrisku,

počas prázdnin, môže pociťovať potrebu mať **niekoho, kto ho počúva alebo venuje mu pozornosť**.

Hlavné otázky, ktoré by ste si mali položiť pri určovaní vzťahových potrieb dieťaťa, sú:

- čo toto konkrétne dieťa potrebuje vo vzťahu ku mne ako učiteľky?
- čo mu môžem ponúknuť?
- prečo si myslím, že dieťa má túto špecifickú potrebu?

Na zodpovedanie týchto otázok sa môžete spoľahnúť na svoje vlastné pozorovania počas aktivít v triede, na základe postrehov iných učiteľov alebo na základné informácií, ktoré máte o dieťati.

Takmer všetky deti vyžadujú potrebu prijatia, bezpečnosti, istoty, ... Avšak program P-2-G predovšetkým vyžaduje, aby ste v **danom okamihu pozorne analyzovali najdôležitejšie vzťahové potreby dieťaťa**.

Brať do úvahy vzťahové potreby dieťaťa (detí) je niečo, čo by ste mali robiť / trénovať celý deň v predškolskom zariadení.

2.3.6 KOMBINÁCIA ZRUČNOSTÍ

Je samozrejme prirodzené **kombinovať rôzne P-2-G zručnosti v praxi**. Niektorí učitelia však radšej praktizujú rôzne zručnosti osobitne. Kombinácia viacerých stratégií môže byť dôležitá pre integráciu komplexných interakčných schopností do každodennej praxe.

2.3.7 “NIE -“ ZRUČNOSTI

Program P-2-G je určený pre dieťa, aby získalo skúsenosť, že čokoľvek, čo urobí je v poriadku. Preto existuje niekoľko “NIE” zručností, ktorým **by ste sa mali počas P-2-G vyhnúť**. Pokúste sa napríklad vyhnúť kladeniu otázok, pretože kladením otázok vy preberáte vedenie hry.

Počas P-2-G hry

- Snažte sa vyhnúť **kladeniu otázok deťom**, pretože by to mohlo narušiť hru dieťaťa. Môžete klásť otázky, ale uprednostňovať otvorené otázky a pokúsiť sa klásť čo najmenej otázok.

- Nedávajte **rozkazy** ani **príkazy**.

- **Nekritizujte** správanie dieťaťa.

- **Neučte** dieťa zručnostiam.

- **Netrestajte** správanie dieťaťa.

Tieto zručnosti NIE sú „riadením“, zatiaľ čo cieľom P-2-G je „sledovať vedenie hry dieťaťom.“

3. AKO SA NAUČIŤ INTERAKCII S DEŤMI

Použitie P-2-G zručností zahŕňa tréningový proces, v ktorom sú experimentovanie /implementácia v triede, videá spätnej väzby a reflexia prvoradé. V tejto časti sú uvedené pokyny na objasnenie niektorých dôležitých krokov, ktoré pomôžu vám, vášmu kolegovi, študentovi alebo cvičnému učiteľovi naučiť sa implementovať tento program do praxe. V tejto časti taktiež budeme hovoriť o „učiteľovi vo výcviku“ alebo „účastníkovi programu P-2-G“; keď budeme hovoriť o študentovi/budúcom učiteľovi alebo o učiteľoch v predškolských zariadeniach, ktorí prejavia záujem o výcvik v programe P-2-G.

3.1. POKYNY/SMERNICE K ODBORNEJ PRÍPRAVE

Nácvik v rámci programu P-2-G by mal byť prednostne realizovaný v malých skupinách alebo vo dvojiciach z dôvodu širších možností pre dialóg a zdieľanie informácií. Nezáleží pri tom, či ide o odbornú prípravu učiteľov v predprimárnych zariadeniach s cieľom supervízie (expert-students feedback), alebo intervízie (peer feedback).

Ak si chcú učitelia vo výcviku osvojiť program P-2-G ako formu intervencie, prvým dobrým krokom je dialóg alebo rozhovor o vzťahu s dieťaťom, s ktorým nemajú kvalitný vzťah alebo s ktorým sa necítia mať dobré puto.

Užitočným východiskovým bodom by mohol byť opis a analýza náročných situácií alebo príhod/udalostí, ktoré sa odohrali v triede, zameriavajúcich sa na emocionálne zážitky dieťaťa a učiteľa a na praktiky učiteľa. V tomto projekte sme ako dobrý nástroj na začatie reflexie o kvalite vzťahu medzi učiteľom a dieťaťom použili upravenú holandskú verziu Rozhovoru o vzťahu s učiteľom (LRI: Pianta, 1999; Spilt & Koomen, 2009). Inšpirovaní týmto rozhovorom, uvádzame niekoľko príkladov, ktoré by mohli byť podnetom pre analýzy a úvahy: „Opíšte Váš vzťah s týmto dieťaťom tromi slovami a podrobnejšie ho priblížte pomocou konkrétnych príkladov“; „Opíšte situáciu, v ktorej ste sa cítili spojený s dieťaťom“; „Opíšte situáciu, v ktorej ste s dieťaťom nemali dobrý kontakt“; „Ktoré situácie v školskom dni sú pre dieťa náročné?“ Rozhovor o vzťahu s učiteľom (TRI) možno použiť ako nástroj na vyvolanie reflexie. Výskum ukazuje, že keď vyškolení kouči alebo konzultanti používajú tento nástroj na podnietenie reflexie učiteľa, má to pozitívny vplyv na vzťah medzi učiteľom a dieťaťom, ako aj na citlivosť učiteľa a jeho sebavedomie (napr. Spilt a kol., 2012; Bosman a kol., 2021).¹ Na webovej stránke (časť „Príbehy“) nájdete fragmenty počiatočných rozhovorov s učiteľmi zapojenými do nášho projektu, hovoriacimi o ich počiatočnom vnímaní a skúsenostiach s konkrétnymi deťmi.

¹ Poznámka: Holandská verzia TRI ako nástroja na reflexiu je súčasťou LInC (Leerkracht–Leerling Interactie Coaching v holandčine alebo Teacher Student Interaction Coaching) a výhradné vlastnícke právo má Amsterdamská univerzita (Holandsko). Holandskú verziu TRI nemožno použiť ani revidovať bez výslovného písomného súhlasu Amsterdamskej univerzity. Viac informácií: h.m.y.koomen@uva.nl, školenia: info@bureaumind.nl

Odborná príprava v rámci programu P-2-G sa následne zameriava na rozvíjanie P-2-G zručností. Pred implementovaním týchto zručností v triede je dôležité, aby účastníci programu P-2-G prešli **prípravou**, ktorá by mala zahŕňať:

- i) Získanie vedomostí o teoretických základoch programu Playing-2-gether (pozri odborné videá na webovej stránke v časti „Prečo?“, ako aj v časti „Publikácie“);
- ii) Analyzovanie každej P-2-G zručnosti prostredníctvom jej opisu a prostredníctvom fragmentov z videí, ktoré sa nachádzajú na webovej stránke v časti „P2G zručnosti“. Je potrebné starostlivo zohľadniť diskusiu o úlohe dospelého a reakciách dieťaťa.

Keď účastníci programu P-2-G vedia, čo zručnosti tohto programu zahŕňajú, vyberú si na začiatok jednu alebo dve zručnosti. Ako už bolo uvedené, videá spätnej väzby sú hlavnou súčasťou odbornej prípravy. Z tohto dôvodu je potrebné požiadať rodičov o súhlas so zhromažďovaním videozáznamov. Je to etický postup, ktorý by sa mal zabezpečiť. Keď rodičia vyjadria svoj súhlas, učitelia vo výcviku naplánujú v týždni dve alebo tri stretnutia v rámci programu P-2-G pre hru s dieťaťom. Tieto stretnutia by mali byť starostlivo pripravené. Na webovej stránke v časti „Ako?“ je uvedených niekoľko usmernení týkajúcich sa organizácie programu P-2-G v triede. Usmernenia je taktiež možné nájsť v tomto tréningovom manuáli v časti „Často kladené otázky.“

Keď je všetko pripravené, účastník programu P-2-G absolvuje odbornú prípravu v trvaní 6 až 10 týždňov, v rámci ktorej sa striedajú „praktické“ a „koučingové stretnutia“. Počas praktických stretnutí sa učitelia vo výcviku stretávajú s dieťaťom, snažia sa byť senzitívni a pri hre sledujú vedenie dieťaťa. Učitelia počas dvoch alebo troch týždňov experimentujú so zručnosťami, ktoré si vybrali pre dané obdobie a všímajú si, čo sa stane. Jedno alebo dve z týchto stretnutí sú zaznamenávané prostredníctvom videa. V záujme dobrej kvality a zvuku je dôležité venovať pozornosť niektorým technickým detailom, ako je poloha kamery a ochrana pred (príliš veľkým) hlukom.

Po týždňoch praxe sú naplánované koučingové stretnutia. Vychádzajúc z vybraných fragmentov videí, koučingové stretnutie pozostáva z dôkladného pozorovania, analýzy a reflexie. Po každom koučingovom stretnutí si učitelia vo výcviku ďalej precvičujú tie isté alebo

odlišné zručnosti dodržiavajúc ten istý postup. Vo všeobecnosti môžu byť tri alebo štyri koučingové stretnutia základom dobrej odbornej prípravy. Je dôležité, aby v záverečnej časti odbornej prípravy učitelia pouvažovali nad zmenami vo vzťahu učiteľ – dieťa. Je dôležité zdôrazniť, že tréningový proces nie je lineárny a mal by sa prispôbovať potrebám učiteľov vo výcviku a daným okolnostiam. Napríklad, ako jedna z počiatočných tendencií učiteľov vo výcviku bola identifikovaná snaha zamerať sa na aplikovanie zručností „správnym“ spôsobom. Rozhodujúce je však stále väčšie zameranie sa na dieťa a na vzťah učiteľ - dieťa, berúc do úvahy verbálne a neverbálne podnety.

3.2. PROTOKOL NA POUŽÍVANIE VIDEÍ SPÄTNEJ VÄZBY AKO TRÉNINGOVÉHO NÁSTROJA

Ako je zjavné z predchádzajúcej časti, videá spätnej väzby sú veľmi dôležitým tréningovým nástrojom počas celej odbornej prípravy. V nasledujúcich odsekoch nájdete protokol na používanie videí spätnej väzby pre program Playing-2-gether, ktorý v roku 2014 vyvinuli Maai Huyse a Caroline Vancraeyveldt na UC Leuven-Limburg v Belgicku, na účely odbornej prípravy učiteľov v predškolských zariadeniach (viac informácií je k dispozícii na webovej stránke, v časti Vzdelávanie/Odborná príprava učiteľov). Je dôležité poznamenať, že tento protokol je navrhnutý na použitie koučom/trénerom (napr. cvičný učiteľ) pre tréningový process v skupine 8 učiteľov vo výcviku. Môže byť však prispôsobený aj iným okolnostiam/podmienkam odbornej prípravy, napríklad ak kolegovia spolupracujú s cieľom intervízie (peer feedback) na profesionalizácii v rámci programu P-2-G. V takom prípade jeden z kolegov prevezme úlohu učiteľa vo výcviku a druhý úlohu kouča/trénera. Neskôr si úlohy vymenia. Aj keď P-2-G tím neexperimentoval s týmto horizontálnym typom odbornej prípravy, oceňujeme jeho potenciál a možnosti kooperatívneho učenia sa.

Každý učiteľ prezentuje jeden fragment videa o svojej implementácii programu P-2-G. Spomínaný fragment videa sa prediskutuje v skupine pod dohľadom kouča/trénera (napr. cvičného učiteľa). Po skončení diskusie ďalší učiteľ vo výcviku predstaví fragment videa, o ktorom sa opäť diskutuje v skupine.

Je dôležité, aby sa učitelia vo výcviku cítili pohodlne pri diskusii o fragmentoch videí. Na začiatku koučingového stretnutia by mal kouč/tréner prispieť k tomu, aby sa učitelia cítili uvoľnene a pohodlne. Kouč/tréner zdôrazní, že informácie zdieľané počas stretnutia sú dôverné. Učitelia si taktiež môžu vybrať, ktoré fragmenty videí budú zdieľať s koučom/trénerom a ostatnými učiteľmi vo výcviku. Napríklad, učitelia si môžu vybrať, či ukážu fragmenty videí, na ktoré sú hrdí alebo tie, na ktoré hrdí nie sú.

- 1) Učiteľ vo výcviku stručne **uvedie** fragment videa, ktorý sa rozhodol zdieľať (2'')

Kouč/Tréner sa spýta:

- *“Môžete uviesť fragment videa? Môžete vysvetliť, prečo ste si vybrali práve tento fragment videa?”*
 - *“Čo chcete povedať skupine predtým, ako uvidí fragment videa?”*
- 2) Od ostatných učiteľov vo výcviku sa vyžaduje, aby si pri sledovaní fragmentu videa zapísali, čo si všimnú. Poznámky sa môžu týkať programu P-2-G, ale taktiež iných vecí, ktoré vynikajú, t.j. ktoré im udreli do očí pri pozeraní fragmentu videa.

Pozrite si fragment videa (5’')

- 3) **Prvé dojmy** z fragmentu videa (10’): *“Čo ste si všimli pri sledovaní tohto fragmentu?”*

Učitelia prinášajú námety do diskusie a ostatní sa môžu pripojiť. V tomto štádiu sa koučovanie odvíja primárne od toho, čo hovoria učitelia vo výcviku, a kouč/tréner na tom ďalej stavia. Ak konverzácia nezačne okamžite alebo ak je reakcia povrchná, môžete použiť nasledujúce otázky:

- Ak ide o fragment videa, na ktorý je učiteľ hrdý, môžete sa spýtať:
 - *“Čo je dôvodom toho, že ste hrdý na tento fragment videa?”*
 - *“Na čo ste konkrétne hrdý?”*
 - *“Ste so všetkým spokojný alebo je niečo, čo by ste urobili inak?”*
- Obráťte sa na skupinu: *“Čo si o tom myslí skupina?”*; *“Súhlasíte s tým, o čom sa učiteľ zmieňuje?”*
- Ak ide o fragment videa, na ktorý učiteľ nie je príliš hrdý, môžete sa spýtať:
 - *“Čo mohlo byť lepšie?”*
 - *“Čo ste chceli urobiť?”*
 - *“Čo to sťažovalo?”* (vonkajšie prvky, prvky týkajúce sa Vás)
 - *“Myslíte si, že boli veci, ktoré sa vydarili?”*
- Obráťte sa na skupinu: *“Čo si o tom myslí skupina?”*; *“Súhlasíte s tým, o čom sa učiteľ zmieňuje?”*

Potom môžete položiť ďalšiu otvorenú otázku a môžete prejsť k **dôkladnej analýze**.

4) **Dôkladná analýza** fragmentu videa (10’')

- Podrobnejšie informácie: otázky pre **učiteľov vo výcviku/skupinu**:
 - *“Kde vo fragmente videa vidíte Playing-2-gether zručnosti?” + označte ich*
 - *“Čo sa stane s dieťaťom, keď učiteľ vo výcviku použije tieto zručnosti?”*
 - *“Čo si myslíte, že dieťa cíti/prežíva v danom okamihu?”*
 - *“Ako na to reaguje učiteľ vo výcviku?”*
 - *“Je to to isté, ako to, o čom sa zmieňuje učiteľ X? Čo Vás núti vidieť veci inak?”*
- Obráťte sa na **skupinu**: *“Majú ostatní učitelia vo výcviku podobné skúsenosti? Zvládli niečo iným spôsobom? Návrhy?”*
- Vzťah učiteľ - dieťa
 - Pre **učiteľa vo výcviku**: *“Ako ste prežívali vzťah s dieťaťom / deťmi počas Vašej praxe? Zmenil sa to počas alebo po P-2-G aktivitách? “*
 - Pre učiteľa vo výcviku: *“Dokázali ste citlivo reagovať na dieťa / deti aj mimo stretnutia, berúc v úvahu ich vzťahové potreby ...? Ako ste to prežívali? Pridaná hodnota?”*
- Obráťte sa na skupinu: *“Ako ste to vnímali?”*
- Počas diskusie môžete mať na pamäti nasledujúce otázky:

<i>Čo chcel učiteľ?</i>	<i>Čo chcelo/chceli dieťa/deti?</i>
<i>Čo robil učiteľ?</i>	<i>Čo robilo/robili dieťa/deti?</i>
<i>Čo si myslel učiteľ?</i>	<i>Čo si myslelo/mysleli dieťa/deti?</i>
<i>Čo cítil učiteľ?</i>	<i>Čo cítilo/cítili dieťa/deti?</i>

5) Čo iné ste sa ešte naučili? (okrem programu Playing-2-gether) (5’')

- Pre **učiteľa vo výcviku**: *“Fragment videa ste už pozerali niekoľkokrát. Naučili ste sa iné veci, ktoré nemajú súvislosť s programom Playing-2-gether?”*
 - o sebe ako budúcom učiteľovi
 - o tom, ako vychádzate s deťmi
 - o deťoch
 - o vzťahu učiteľ - dieťa
 - ...
- Pre **skupinu**: *“Okrem prvkov používaných v programe Playing-2-gether, sú ďalšie prvky, ktoré považujete za relevantné?”*

6) Zhrnutie (3’):

- Každý odpovie na nasledovnú otázku:

“Čo je najdôležitejšou vecou, ktorú si z tejto diskusie odnesiem?”

3.3. ČASTO KLADENÉ OTÁZKY

1) Hráte sa s jedným alebo viacerými predškólákmi?

To záleží na Vašom zameraní.

✓ Ak si chcete otestovať P-2-G zručnosti, môžete sa zamerať na ktorékoľvek dieťa. Napríklad, hráte sa na koberci so vzorom cestnej premávky a napodobňujete správanie len jedného dieťaťa. Ak si všimnete, že sa to dieťaťu nepáči, môžete počas priebehu aktivity napodobňovať správanie iného dieťaťa.

- ❖ Iné deti sa tiež môžu hrať v rohu miestnosti, v ktorom praktizujete aktivity v rámci programu Playing-2-gether. Môžu sa k vám tiež pripojiť. Ak chcete, môžete zmeniť svoje zameranie na iné deti.
- ❖ Nemusíte vždy realizovať aktivity v rámci programu Playing-2-gether s rovnakými deťmi. Ktorúkoľvek zručnosť môžete trénovať s ostatnými deťmi.

✓ Ak sa chcete zamerať na budovanie kvalitného vzťahu učiteľ – dieťa s dieťaťom, s ktorým máte problémy, je dôležité, aby ste si s týmto dieťaťom naplánovali pravidelné stretnutia v rámci programu P-2-G. Môžete si zvoliť prácu s týmto dieťaťom samostatne alebo v malej skupine detí. Potom sa zameriate hlavne na svoj vzťah s týmto konkrétnym dieťaťom.

2) Kedy je najvhodnejší čas na realizáciu aktivít Playing-2-gether?

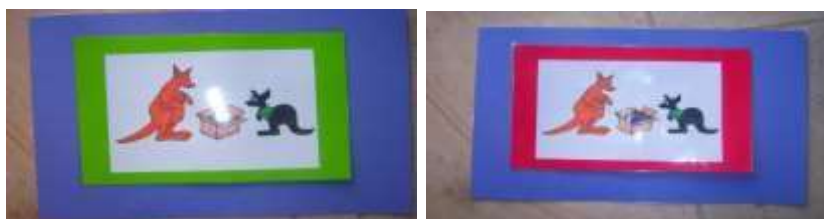
Najlepšie je **naplánovať aktivity P-2-G do týždenného alebo denného školského rozvrhu**, primárne **v čase vymedzeného na hranie**. Zámerne otestujte jednu alebo viac zručností v rámci imitujúcej hry (relationship game) v konkrétnom kútiku triedy. Bližšie informácie ohľadom časti miestnosti alebo aktivitách vhodných pre program P-2-G nájdete v otázke č. 4.

Zručnosti rozvíjané počas vzťahových hier (relationship game), ako sú pozorovanie, pomenovanie/označenie pocitov a zohľadňovanie vzťahových potrieb, sa môžu realizovať počas celého dňa. Neobmedzujte sa preto len na časť dňa, na ktorú ste si naplánovali aktivity v rámci programu P-2-G.

3) Kde by sa v triede mali realizovať aktivity v rámci programu P-2-G?

✓ Ak realizujete aktivity v rámci programu P-2-G, keď ste sami v triede, vytvorte **v triede presne vyhradené a centrálné miesto**. Týmto spôsobom môžete dohliadať na ostatné deti a v prípade potreby zasiahnuť, a súčasne sa môžete sústrediť na jedno alebo viac detí. Ak deti dostatočne pociťujú prítomnosť učiteľa, je menšia pravdepodobnosť, že sa deti budú správať neprijemne.

✓ Dajte deťom pokyn, aby si najprv navzájom pomohli a až potom vyrušovali učiteľa. Na podporu takýchto dohôd môžete použiť aj **piktogramy**. Napríklad, môžete vyznačiť kútik pre aktivity Playing-2-gether alebo pomocou piktogramov označiť, či je kútik Playing-2-gether „otvorený“ alebo „zatvorený“.

4) Ktoré miesta alebo aktivity sú vhodné pre program Playing-2-gether?

✓ Niektoré aktivity v triede, ako napríklad rozprávanie príbehov alebo hodiny gymnastiky, sú pre program P-2-G menej vhodné, nakoľko tento program sa zameriava na vzájomnú interakciu.

✓ Uistite sa, že ste sa dostatočne zamerali na **záujmy a potreby dieťaťa (detí)**! Uistite sa, že interakcia je možná. Vyhnite sa aktivitám, ktoré sú príliš ťažké a tiež príliš pasívne alebo individuálne, ako je riešenie hádaniek, prezeranie obrázkových kníh, ... pokiaľ to dieťa vyslovene nežiada.

✓ Môžete si vytvoriť **krabicu /box Playing-2-gether** s obmieňajúcim sa obsahom. Dieťa (deti) si môže vybrať hračky, ktoré sú v tejto krabici/boxe.

4. BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY A ĎALŠIE ZDROJE INFORMÁCIÍ

- Bosman, J. R., Zee, M., de Jong, P. F., & Koomen, H. M. Y. (2021). Using relationship-focused reflection to improve teacher-child relationships and teachers' student-specific self-efficacy. *Journal of School Psychology, 87*, 28-47. <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2021.06.001>
- Cowan, R. J., & Sheridan, S. M. (2009). Evidence-based approaches to working with children with disruptive behavior. In T. B. Gutkin & C. R. Reynolds (Eds.), *The handbook of school psychology* (pp. 569–590). New York: Wiley.
- Hamre, B., Hatfield, B., Pianta, R., & Jamil, F. (2014). Evidence for general and domain-specific elements of teacher-child interactions: Associations with preschool children's development. *Child Development, 85*(3), 1257-1274. doi:10.1111/cdev.12184
- Huyse, M., Vancraeyveldt, C., Bertrands, E., Vastmans, K., Peeters, E., Borghgraef, F., Colpin, H., Verschueren, K. (2016). Samen-Spel in de klas. *Kleuters & ik, Themanummer: De leerkracht maakt het verschil, 32*(4), 6-10.
- Pianta, R. C. (1999). Assessing child-teacher relationships. In R. C. Pianta, *Enhancing relationships between children and teachers* (pp. 85–104). Washington, DC: American Psychological Association.
- Pianta, R. C., & Hamre, B. (2001). Students, teachers, and relationship support [STARS]: User's guide. Lutz: Psychological Assessment Resources.
- Pianta, R. C., Hamre, B. K., & Stuhlman, M. (2003). Relationships between teachers and children. In W. M. Reynolds, G. E. Miller, & I. B. Weiner (Eds.), *Handbook of psychology*. Vol. 7: Educational psychology (pp. 199–234). New York: Wiley.
- Sabol, T. J., & Pianta, R. (2012). Recent trends in research on teacher-child relationships. *Attachment & Human Development, 14*(3), 213-231. doi: [10.1080/14616734.2012.672262](https://doi.org/10.1080/14616734.2012.672262)
- Spilt, J. L., Hughes, J. N., Wu, J. Y., & Kwok, O. M. (2012). Dynamics of teacher-student relationships: stability and change across elementary school and the influence on children's academic success. *Child Development, 83*(4):1180-95. doi:10.1111/j.1467-8624.2012.01761
- Spilt, J. L., & Koomen, H. M. Y. (2009). Widening the view on teacher-child relationships: Teachers' narratives concerning disruptive versus nondisruptive children. *School Psychology Review, 38*(1), 86–101. <https://doi.org/10.1080/02796015.2009.12087851>

- Spilt, J. L., & Koomen, H. M. Y., Thijs, J. T., & van der Leij, A. (2012). Supporting teachers' relationships with disruptive children: The potential of relationship-focused reflection. *Attachment & Human Development*, 14, 305-18. <https://doi.org/10.1080/14616734.2012.672286>
- Vancraeyveldt, C., Van Craeyevelt, S., Verschueren, K., & Colpin, H. (2010). Leerkrachthandleiding Samen-Spel in de kleuterklas. Ongepubliceerd manuscript, Schoolpsychologie en Ontwikkelingspsychologie van Kind en Adolescent, KU Leuven, België.
- Vancraeyveldt, C., Verschueren, K., Van Craeyevelt, S., Wouters, S., & Colpin, H. (2013). Teacher-reported effects of the Playing-2-gether intervention on child externalising problem behavior. *Educational Psychology: An International Journal of Experimental Educational Psychology*. Advance online publication. doi: 10.1080/01443410.2013.860218 (IF: 0.91).
- Vancraeyveldt, C., Verschueren, K., Wouters, S., Van Craeyevelt, S., Van den Noortgate, W., & Colpin, H. (2015). Improving teacher-child relationships and teacher-rated behavioral adjustment amongst externalizing preschoolers: Effects of a two-component intervention. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43, 243-257. doi: 10.1007/s10802-014-9892-7 (IF: 3.17).

